

69 §. Kunnan luottamushenkilöt

Kunnan luottamushenkilöitä ovat valtuutetut ja varavaltuutetut, kunnan toimielimiin valitut jäsenet, kunnan kuntayhtymän toimielimiin valitsevat jäsenet sekä muut kunnan luottamustoimiin valitut henkilöt. Tehtävänsä perusteella kunnan toimielimen jäseneksi valittu kunnan viranhaltija tai työntekijä ei kuitenkaan ole kunnan luottamushenkilö.

Luottamushenkilön tulee edistää kunnan ja sen asukkaiden etua sekä toimia luottamustehtävässään arvokkaasti tehtävän edellyttämällä tavalla.

Kunnan valtion luottamustoimeen valitsemaan henkilöön sovelletaan, mitä kunnan luottamushenkilöstä säädetään.

1. Luottamustoimen tunnusmerkit

Luottamushenkilöillä on keskeinen asema edustukselliseen demokratiaan perustuvassa kunnallisessa päätöksenteossa. Ylintä päätösvaltaa käyttävät luottamushenkilöt. Viranhaltijat ja työntekijät toimivat luottamushenkilötoimielinten alaisina. Luottamustoimen tunnusmerkkejä ovat seuraavat:

- *Vapaaehtoisuus.* Luottamustoimen – valtuustoehdokkuutta lukuun ottamatta – hoitaminen oli aiemmin eräänlainen kansalaisvelvollisuus. Luottamustoimesta oli oikeus kieltäytyä vain laissa säädetyillä perusteilla. Kuntalain 70 §:n mukaan luottamustoimeen voidaan valita vain henkilö, joka on suostunut ottamaan toimen vastaan.
- *Erottamattomuus.* Luottamushenkilö ei yleensä ole erotettavissa kesken toimikautensa. Poikkeus on 34 §:ssä säädetty kaikkien toimielimeen kuuluvien luottamushenkilöiden, toimielimen puheenjohtajiston sekä pormestarin ja apulaispormestarin erottaminen epäluottamuksen perusteella (ns. sovellettu parlamentarismi). Pormestaria ja apulaispormestaria lukuun ottamatta yksittäistä luottamushenkilöä ei voida erottaa muuten kuin rikoksen perusteella (86 §). Ks. myös organisaatiomuutosten vaikutuksesta erottamattomuuteen 79 §:n selitys 1.
- *Määräaikaisuus.* Erottamattomuuden vastapainona luottamustoimi on määräaikainen. Luottamushenkilö valitaan toimeensa asianomaisen toimielimen toimikaudeksi. Valtuutetun toimikausi on neljä vuotta. Muiden toimielinten toimikaudesta päättää yleensä valtuusto (32 §).
- *Vaalikelpoisuus.* Luottamushenkilön on täytettävä tietyt edellytykset voidakseen toimia kunnan luottamushenkilönä (71 §). Näiden yleisten edellytysten lisäksi eri toimielimiin on säädetty erityisiä kelpoisuusvaatimuksia tai -rajoituksia (72–77 §).
- *Virkavastuu.* Luottamushenkilö on toimessaan rikosoikeudellisessa virkavastuussa (85 § ja rikoslain 40:11 §), ja häneen sovelletaan rikoslain 40 luvun virkarikoksia koskevia säännöksiä (ks. 85 §:n selitys).
- *Poliittinen vastuu.* Luottamushenkilö on poliittisessa vastuussa valitsijoilleen ja edustamalleen puolueelle, järjestölle tai ryhmälle.

Luottamustoimen tunnusmerkkinä voidaan pitää myös *eettistä vastuuta*. Laissa on luottamushenkilön käyttäytymistä koskeva säännös (69.2 §), jossa korostetaan toimen hoitamisen moraalisia ja eettisiä arvoja.

Yleensä luottamustointia hoidetaan päätoimen rinnalla, mutta luottamustoimi voi olla myös päätoiminen tai osa-aikainen (33.2 §). Päätoimisen ja osa-aikaisen luottamushenkilön asemasta säädetään 80 §:ssä.

80 §. Päätoimisen ja osa-aikaisen luottamushenkilön asema

Päätoimiseen ja osa-aikaiseen luottamustoimeen voidaan valita henkilö, joka on suostunut ottamaan toimen vastaan.

Päätoimisella luottamushenkilöllä on oikeus saada virka- tai työvapaata työstään päätoimisen luottamustoimen ajaksi. Jos päätoiminen luottamustoimi päättyy ennenaikaisesti vaalikelpoisuuden menettämisen tai erottamisen vuoksi, henkilöllä on oikeus keskeyttää virka- tai työvapaa ilmoittamalla keskeytyksestä työnantajalle vähintään kuukautta ennen työhön palaamistaan.

Osa-aikaisen luottamustoimen hoitamista varten tarvittavasta vapaasta kunnan luottamushenkilön on sovittava työnantajansa kanssa. Työnantaja ei voi ilman työhön liittyvää painavaa syytä kieltäytyä myöntämästä vapaata osa-aikaisen luottamustoimen hoitamista varten. Työnantajan on pyynnöstä annettava kirjallinen selvitys kieltäytymisensä perusteista.

Valtuusto päättää päätoimiselle ja osa-aikaiselle luottamushenkilölle maksettavasta kuukausipalkasta ja korvauksista. Päätoimisella ja osa-aikaisella luottamushenkilöllä on oikeus saada vuosilomaa, sairauslomaa ja perhevapaata sekä työterveyshuollon palveluja samoin perustein kuin kunnallisella viranhaltijalla. Mitä työtapaturma- ja ammattitautilaissa (459/2015) säädetään työnantajasta ja työntekijästä, sovelletaan kuntaan sekä päätoimiseen ja osa-aikaiseen luottamushenkilöön. (21.5.2021/419)

1. Päätoiminen ja osa-aikainen luottamushenkilö

Aiemmassa lainsäädännössä ei ollut erityistä sääntelyä päätoimisesta ja osa-aikaisesta luottamushenkilöstä. Kuntalain keskeisenä tavoitteena on ollut luottamushenkilöiden aseman ja poliittisen johtamisen vahvistaminen. Tähän liittyy myös sääntely, jolla parannetaan mahdollisuuksia luottamustoimen hoitamiseen päätoimisesti tai osa-aikaisesti. Luottamustoimen hoitaminen päätoimisesti tai osa-aikaisesti perustuu valtuuston 33.2 §:n nojalla tekemään päätökseen valtuuston puheenjohtajan, kunnanhallituksen puheenjohtajan ja varapuheenjohtajan sekä lautakuntien ja valiokuntien puheenjohtajien mahdollisuudesta hoitaa tointaan päätoimisesti tai osa-aikaisesti.

Pykälässä säädetään päätoimisen ja osa-aikaisen luottamushenkilön oikeudesta saada vapaata työstään päätoimisen tai osa-aikaisen luottamustoimen hoitamista varten, oikeudesta keskeyttää virka- tai työvapaa, palkasta sekä muista päätoimisen ja osa-aikaisen luottamustoimen hoitamiseen liittyvistä oikeuksista. Luottamushenkilön oikeus saada vapaata ”siviilityöstään” on työ- ja virkamiesoikeudellinen asia. Tämän vuoksi työ- ja virkasuhdelakeihin on tehty tarvittavat muutokset, joissa viitataan kuntalain sääntelyyn luottamushenkilölle annetusta oikeudesta. Ks. esimerkiksi viranhaltijalain 16a §, valtion virkamieslain 66a § sekä työsopimuslain 2:18 §.

Jos kunta päättää muiden kuin 33.2 §:ssä tarkoitettujen luottamustoimien päätoimisesta tai osa-aikaisesta hoitamisesta, näihin luottamushenkilöihin ei sovelleta 80 §:n sääntelyä virka- tai työvapaan saamisesta päätoimisen tai osa-aikaisen luottamustoimen hoitamista varten. Vapaasta on aina sovittava työnantajan kanssa.

2. Suostumus (1 mom.)

Päätoimiseen ja osa-aikaiseen luottamustoimeen voidaan valita vain henkilö, joka on suostunut ottamaan toimen vastaan. Sääntelyllä korostetaan erikseen päätoimisen ja osa-aikaisen luottamustoimen vastaanottamista, koska 70 §:n mukaan muuhunkin luottamustoimeen vaaditaan suostumus. Suostumukselle ei ole asetettu muotovaatimuksia (ks. 70 §:n selitys).

3. Päätoimisen oikeus saada virka- ja työvapaata (2 mom.)

Päätoimisella luottamushenkilöllä on oikeus saada virka- tai työvapaata työstään päätoimisen luottamustoimen ajaksi. Kysymys on asianomaisen luottamustoimen hoitamiseen tarvittavasta vapaasta. Jos toimielimen puheenjohtaja valitaan vuodeksi kerrallaan, päätoimisella puheenjohtajalla on oikeus saada vapaata vain vuodeksi, vaikka toimielimen toimikausi olisi neljä vuotta. Työnantaja ei voi kieltäytyä työ- ja virkavapaan antamisesta edes vetoamalla työstä johtuviin painaviin syihin.

Päätoiminen luottamustoimi voi päättyä kesken toimikauden, jos luottamushenkilölle on myönnetty pyynnöstä ero tai jos hän on menettänyt vaalikelpoisuutensa taikka jos hänet on erotettu 34 §:n nojalla epäluottamuksen perusteella. Oikeus virka- tai työvapaan keskeyttämiseen koskee vain tilanteita, joissa luottamustoimi on päätynyt vaalikelpoisuuden menettämisen tai erottamisen vuoksi. Jos luottamushenkilölle myönnetään ero omasta pyynnöstä, oikeutta vapaan keskeyttämiseen ei ole.

Virka- tai työvapaan keskeyttämisestä on ilmoitettava työnantajalle vähintään kuukautta ennen työhön palaamista, jolloin työnantajalle jää kohtuullinen aika järjestää paluusta aiheutuva töiden organisointi. Työnantaja ja työntekijä voivat sopia työhönpaluun ajankohdasta toisinkin. Työnantajan ei ole välttämättä tarjottava virka- tai työvapaalta palaavalle nimenomaisesti samaa työtä, jota palaaja teki ennen vapaataan, vaan palaavalle voidaan tarjota vastaaviakin töitä.

4. Osa-aikaisen oikeus saada virka- tai työvapaata (3 mom.)

Osa-aikaisella luottamushenkilöllä ei ole ehdotonta oikeutta saada virka- tai työvapaata työstään, vaan vapaasta on sovittava työnantajan kanssa. Työnantaja voi kieltäytyä myöntämästä vapaata, jos kieltäytymiselle on työhön liittyvä painava syy. Yleensä tällainen syy edellyttää, että vapaan myöntäminen vaikeuttaa kohtuuttomasti työnantajan toimintaa. Usein työnantaja voi työaikajärjestelyillä tai muilla toimenpiteillä varautua työntekijän poissaoloon, jos työnantaja tietää työntekijän tarvitsemasta vapaasta hyvissä ajoin. Tämä taas edellyttää tietoa siitä, minkälaisin työaikajärjestelyin osa-aikaista luottamustointa on tarkoitus hoitaa. Työnantajalla on pyynnöstä velvollisuus antaa kirjallinen selvitys kieltäytymisensä perusteista.

5. Päätoimisen ja osa-aikaisen luottamushenkilön edut

Valtuusto päättää päätoimiselle ja osa-aikaiselle luottamushenkilölle maksettavasta kuukausipalkasta ja korvauksista. Valtuuston harkintaan jää, millä perusteilla kuukausipalkan suuruus määräytyy. Usein mittarina käytetään kunnanjohtajan kuukausipalkkaa.

Laissa ei säädetä päätoimisen tai osa-aikaisen luottamushenkilön työajasta. Valtuusto voi päättää siitä erikseen, mutta myös esimerkiksi niin, että työaikaan ja työaikakorvauksiin sovelletaan kunnanjohtajaa koskevia KVTES:n määräyksiä. Työajan määrittelyllä on erityistä merkitystä osa-aikaiselle luottamushenkilölle, jolla on tarve sopia työnantajansa kanssa luottamustoimen hoitamiseen tarvittavasta vapaasta.

Jotta päätoimisella luottamushenkilöllä ja osa-aikaisella luottamushenkilöllä olisi samat työhön liittyvät sosiaali- ja etuudet kuin kunnan palveluksessa olevalla, laissa säädetään heidän oikeudestaan vuosilomaan, sairauslomaan ja perhevapaaseen sekä työterveyshuollon palveluihin. Tältä osin päätoimisiin ja osa-aikaisiin luottamushenkilöihin sovelletaan viranhaltijalain ja KVTES:n määräyksiä. Sääntely koskee myös pormestaria ja apulaispormestaria, jotka hoitavat tehtävänsä luottamushenkilöinä.

Päätoimisella ja osa-aikaisella luottamushenkilöllä on oikeus lakisääteiseen työtapaturmaturvaan työtapaturma- ja ammattitautilain ([459/2015](#)) mukaisesti. Luottamushenkilöllä on myös oikeus saada ne palkkiot (esim. kokouspalkkio) ja korvaukset, joista valtuusto on [kuntalain 82 §:n](#) nojalla päättänyt.